

## **ОХОРОНА ҐРУНТІВ ВІД ЕРОЗІЇ, ДЕФЛЯЦІЇ ТА ПЕРЕУЩІЛЬНЕННЯ**

Ґрунт є одним із найважливіших природних ресурсів, який виконує важливі функції: продуктивні (виробництво біомаси, продовольства), екологічні (біоекологічні, біоенергетичні, біогеохімічні, гідрологічні, газово-атмосферні та ін.), соціальні та інформаційні. Нині питання ролі і значущості ґрунтів, їх збалансованого використання, управління, охорони та боротьби з деградацією набули глобального рівня [1].

В Україні різними видами деградації ґрунтів охоплено такі площі: водною ерозією – 13,3 млн га; вітровою ерозією (дефляцією) – 6 млн га; хімічною деградацією – 14 млн га; фізичною – 12,6 млн га [1]. Це свідчить про високу вірогідність подальшого зменшення площ орних земель і погіршення забезпеченості землею населення України.

Деградація ґрунту – це комплекс процесів, що призводять до погіршення фізичних, фізико-хімічних та біологічних властивостей ґрунтів під впливом природних і антропогенних чинників. За таких умов інтенсивність процесів руйнування ґрунту перевищує інтенсивність ґрунтоутворних процесів або відтворення ґрунтів. Ґрунт, в якому незворотно порушені екологічні функції і який протягом 10 – 15 років характеризується зниженою продуктивністю сільськогосподарських культур, вважають деградованим [1].

Найпоширенішими негативними процесами деградації ґрунтів є ерозія, дефляція та переущільнення. Вони призводять до зниження родючості, погіршення водного й повітряного режимів, втрати гумусу та порушення структури ґрунтового покриву.

Ерозія ґрунтів – процеси руйнування верхніх найбільш родючих горизонтів ґрунтів та підстилаючих порід талими та дощовими водами (водна) або вітром (вітрова або дефляція) [2].

Водна ерозія активізується при сильних дощах і поверхневому стоку, спричиняючи змивання та розмивання орного шару ґрунту, що веде до втрат гумусу й поживних речовин. Дефляція характерна для сухих і відкритих територій. При цьому ґрунтові частинки можуть переноситися на значні відстані, утворюючи пилові бурі.

Переушільнення ґрунтів виникає під дією важкої техніки або інтенсивного навантаження на поверхню ґрунту, що призводить до зниження пористості та водопроникності, зміни водно-повітряного режиму та обмеження кореневого розвитку рослин.

Високий ступінь деградації ґрунтового покриву Полтавщини є прямим наслідком критичного рівня розораності (близько 80% території області).

В області 150 тис. га рілних земель розміщені на схилах. З цієї території щорічно змивається в заплави річок, ставки і балки біля 60 – 90 млн тонн верхнього родючого шару ґрунту. Зараз на Полтавщині більше 43% ґрунтів є еродованими, з них 3,4% середньо та сильнозмиті [3]. Водна ерозія найбільш поширена у правобережній частині області (Кременчуцький, Полтавський райони), де розчленований рельєф сприяє змиву верхнього шару ґрунту під час злив та танення снігу.

Ще одним наслідком значної розораності ґрунтів є дефляція. Окрім того цьому процесу сприяють порушення сівозмін, використання важкої техніки, недостатнє внесення органіки та руйнування полезахисних смуг. Останнім часом на Полтавщині дефляція посилюється через кліматичні зміни – підвищення температур та часті посухи, в результаті чого руйнується структура ґрунту. Вона найбільш характерна для північних районів області.

Традиційні технології обробітку ґрунту передбачають багаторазові проходи машино-тракторних агрегатів у полі. Наслідком цього є переушільнення орного, і, навіть, підорного шарів ґрунту [3]. В умовах області це особливо критично, оскільки навіть за наявності опадів волога не може проникнути вглиб через ущільнений шар ґрунту.

З огляду на роль і значення ґрунтового покриву для України повинна бути чітка стратегія попередження й боротьби з деградацією земель, а саме з ерозією, дефляцією та переушільненням. Для цього потрібне ефективне функціонування ґрунтозахисних програм і законів, жорсткий контроль за їх виконанням, моніторинг, обов'язкове нормування антропогенних навантажень, відповідальність влади і всіх землекористувачів, дотримання рекомендованих і впровадження новітніх ґрунтозахисних технологій [1].

#### *Література*

1. Балюк С. А., Медведєв В. В., Воротинцева Л. І., Шимель В. В. Сучасні проблеми деградації ґрунтів і заходи щодо досягнення нейтрального її рівня / Вісник аграрної науки, № 8, 2017. – С. 5 – 11.
2. Охорона ґрунтів: навч. посіб. / В. В. Дегтярьов, С. В. Крохін, Ю. В. Дегтярьов, Д. В. Гавва / за ред. д-ра с.-г. н, проф. В. В. Дегтярьова. – Харків, 2023 – 276 с.
3. Стан та шляхи підвищення родючості ґрунтів Полтавської області у сучасних умовах сільськогосподарського виробництва: Монографія / за ред. А. В. Кохана, Л. Д. Глуценка. – Полтав. держ. с.-г. дослід. станція ім. М. І. Вавилова. – Полтава, 2015. – 90 с.